

Maria Helena Teresa Brykczyńska (1927-2020), zasłużona bibliotekarka

Maria Helena Teresa Brykczyńska, z hrabiów Łubieńskich, urodziła się w 13 stycznia 1927 r. w Warszawie, w tym mieście została ochrzczona 26 stycznia w kościele pw. św. Aleksandra. Jej ojciec, Marian Henryk Florian Kazimierz Konstanty Wincenty Marek Tomasz, hrabia Łubieński (z Łubnej h. Pomian), i matka Zofia Stanisława Helena ze Słasów h. Ślaska (Ślaska; Ślaska) wywodzili się z zasłużonych rodzin ziemiańskich o bogatych tradycjach patriotycznych. Maria była pierwszą córką Łubieńskich, później urodziły się Cecylia Maria (24 XI 1928; po mężu Iwaniszewska) i najmłodsza Magdalena Zofia (19 V 1932). Dzieciństwo razem z siostrami spędziła w Warszawie. Jej siostra Cecylia wspomina z tych lat mieszkanie na Powiślu przy ul. Rozbrat, spaceru ulicą Agrykola i Alejami Ujazdowskimi (Łubieńscy mieszkali w stolicy w latach 1926-1937). Latem 1937 r. rodzina przeprowadziła się do Bydgoszczy (mieszkali tam do 1939). W mieście nad Brdą Maria ukończyła sześć klas szkoły powszechnej (do czerwca 1939). W czasie wojny Niemcy wysiedlili rodzinę do Generalnego Gubernatorstwa. Początkowo Łubieńscy mieszkali na wsi na Pomorzu, skąd wyjechali do Warszawy. Od 1 czerwca 1940 r. wynajmowali w stolicy dwa pokoje, aż do momentu „wyrzucenia z mieszkania”. Zamieszkali na wsi w okolicy Sochaczewa (od XI 1943), a następnie w powiecie koneckim. Całej pięcioosobowej rodzinie udało się przetrwać wojnę razem.

(fot. z Archiwum Biblioteki Narodowej)

Do Torunia Łubieńscy dotarli w 1945 r. Cecylia i Magdalena zgodnie wspominają, jak mama od najmłodszych lat uczyła Marię, podobnie jak i jej młodsze siostry, języków obcych. Wcześniej miały bonę, Niemkę, od której nauczyły się języka niemieckiego. Czytały także książeczki w językach obcych. Matka Marii, Zofia, była starannie wykształcona, była absolwentką szkoły Sióstr Sacre-Coeur we Lwowie (podobnie jak jej najmłodsza córka Magdalena, która po wojnie ukończyła w 1950 r. szkołę tego typu, w Pobiedziskach pod Poznaniem) i uczęszczała na kursy Baranieckiego w Krakowie. Była siostrą przedwojennego, zasłużonego dla Pomorza senatora Jana Ślaskiego (który zginął w Katyniu), autorką wierszyków, opowiadań i powieści dla dzieci i młodzieży. Zamieszczała także swe teksty w toruńskim „Żebraczkę Bezdomnych” (pismo redagowała Helena Piskorska) czy

endeckim „Słowie Pomorskim”. Po II wojnie światowej była dziennikarką, a właściwie korespondentką „Ilustrowanego Kuriera Polskiego”, nauczycielką języków obcych w Liceum Ogrodniczym i Pedagogicznym w Toruniu. Ojciec, Henryk Łubieński, był inżynierem elektrykiem (ur. w Jędrzejowie, a wykształcenie zdobył w Petersburgu). Był doskonałym tenisistą, co udowodniał często na kortach w Trzebczu u Śląskich w okresie II RP, i tam poznał swą przyszłą żonę. Podczas okupacji zajmował się handlem artykułami technicznymi w Warszawie, co musiało wystarczyć na utrzymanie rodziny. Po II wojnie światowej odbudowywał polski Śląsk (pracował w przemyśle węglowym w Katowicach, Gliwicach, Wałbrzychu). Później pracował jako ekspert przemysłowy w Wydziale Elektrycznym Ministerstwa Robót Publicznych, a od 1 sierpnia 1947 r. na podobnym stanowisku w oddziale Banku Inwestycyjnego w Bydgoszczy. W ostatnich latach pracował w MZK w Toruniu – zajmował się kontrolą techniczną tramwajów.

Maria, podobnie jak i Cecylia, w czasie wojny uczyła się częściowo w domu, a częściowo (przez 2,5 roku) w Szkole Ogrodniczej w Warszawie, do tej placówki uczęszczały razem. W trakcie nauki miały okazję zetknąć się z wysiedlonym z Torunia Antonim Ryniewiczem, przedwojennym kuratorem oświaty na Pomorzu, który wykładał tam literaturę polską. Był on także ostatnim przedwojennym prezesem Towarzystwa Miłośników Torunia.

W 1945 r., kiedy rodzina przybyła do Bydgoszczy, Maria ukończyła tam dwie klasy w Liceum i Gimnazjum im. Kopernika. Maria i Cecylia obie wybrały klasę matematyczno-fizyczną, gdyż nie uczyły się wcześniej języka łacińskiego, a on był w klasach humanistycznych obowiązkowy, także na maturze. Egzamin dojrzałości zdały jeszcze przed przyjazdem do Torunia, prawdopodobnie egzaminy odbyły się w kwietniu i maju, a wręczenie świadectw – 6 listopada 1945 r. I taką datę można znaleźć w dokumentacji obu siostr. Cecylia wspominała z tych czasów, jak swój beret własnoręcznie obszyła czerwoną wstążką, wzorem lat przedwojennych.

Tuż po maturze Marii i Cecylii rodzina przeniosła się do Torunia. W grudniu 1945 r. obie siostry podjęły studia na nowo utworzonym

Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (UMK). Także w tym samym roku – 1950 – obie ukończyły studia, Maria filologię francuską, Cecylia astronomię. Kiedy Cecylia otrzymała pracę, etat na toruńskiej uczelni od września 1950 r., dla Marii oznaczało to, że ona etatu nie otrzyma w Bibliotece Uniwersyteckiej (BU), chociaż zdała prestiżowy egzamin bibliotekarski na zasadach przedwojennych. Dwie Łubieńskie w jednej uczelni, to byłoby za wiele, jak na tamte czasy – wspominała po latach. Poza tym ich ojcem był hrabia Łubieński, a matką Zofia Śląska, oboje wywodzili się z rodzin ziemiańskich – to wówczas nie było dobrze widziane. „Były to czasy czystki na uczelni”, tak Maria określiła przełom lat 1949/1950. Młoda absolwentka filologii francuskiej 21 grudnia 1950 r. odebrała dyplom „magistra filozofii w zakresie filologii francuskiej” (z przedmiotem dodatkowym – filologią angielską). Sam egzamin magisterski zdawała jako pierwsza z grupy zaprzyjaźnionych studentek romanistyki 24 grudnia 1950 r.

Po wojnie rodzina Łubieńskich zamieszkała w Toruniu przy ul. Moniuszki 5/6 (niedaleko ul. Chopina; aktualnie to mieszkanie należy do syna Cecylii, Jana Iwaniszewskiego, profesora fizyki UMK). Mama Zofia często odwiedzała Bibliotekę Uniwersytecką, nawet w trakcie przygotowywania obiadu – na chwilę, aby zaglądnąć do *Encyklopedii Britannica*. Sama dopiero po wojnie ukończyła filologię angielską w 1951 r. Faktycznie zatem studiowały mama i trzy siostry, wszystkie na UMK. Maria rozpoczęła studia chemiczne (pozostawała na chemii do lutego, może do marca 1946), ale zmieniła kierunek na filologię romańską (na tę zmianę wyraził zgodę prof. Konrad Górski, który był w latach 1945-1947 dziekanem Wydziału Humanistycznego), Cecylia studiowała matematykę i astronomię (i była pierwszą absolwentką astronomii UMK). Natomiast najmłodsza Magdalena nieco później rozpoczęła studia geologiczne, ale ponieważ na III roku przeniesiono geologię z Torunia do Warszawy, to ostatecznie dyplom uzyskała na Uniwersytecie Warszawskim.

Maria i Cecylia pracowały w trakcie studiów. Maria podjęła pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej od drugiego roku filologii francuskiej, dokładnie od 6 (niekiedy podawana jest informacja, iż od 8) lutego 1947 r. (i pozostała tam do 31 III 1951). W tym czasie zapisała się do

Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (ZBiAP) – koła toruńskiego, które było kontynuacją powojennego Koła Pomorskiego; przed wojną bibliotekarze z Torunia i Pomorza mieli wspólną strukturę z Poznaniem i Wielkopolską – Koło Poznańsko-Pomorskie Związku Bibliotekarzy Polskich. Uczestniczyła także w proseminarium zorganizowanym przez ZBiAP w 1948 r. Warto dodać, iż Cecylia, będąc już pracownikiem naukowym astronomii (pracowała na etacie jako zastępca młodszego asystenta w Obserwatorium Astronomicznym UMK), także miała w zakresie obowiązków prace w bibliotece zakładowej Obserwatorium Astronomicznego UMK. Natomiast najmłodsza siostra Magdalena, znacznie później, za czasów dyrektora Alojzego Tujakowskiego, krótko pracowała w toruńskiej Książnicy Miejskiej.

Maria chciała pracować w szkole i uczyć języka francuskiego, ale dominował wówczas, nie tylko w szkołach toruńskich, język angielski. Skorzystała z oferty, jaką studentom złożyła BU, dotyczyła ona zatrudnienia w Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych w Toruniu. Podjęła tę pracę, jak sama określiła, aby „dorobić trochę grosza”. Chyba nie przypuszczała, że ten wybór zmieni jej całe życie. W czasie, kiedy Maria rozpoczynała pracę, kierował biblioteką i najbardziej młodym bibliotekarzom sprzyjał wilnianin dr Stefan Burhardt, który przed II wojną światową był dyrektorem Wileńskiej Państwowej Biblioteki im. Wróblewskich, a przed objęciem tej funkcji pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej i Publicznej Uniwersytetu Stefana Batoiego w Wilnie. Z czasem S. Burhardt w 1949 r. został kierownikiem Zbiornicy Księgozbiorów Zabezpieczonych BU. Praca Marii polegała na selekcji księgozbiorów przywiezionych z Pomorza. Zbiory wymagające selekcji, a było ich wiele, były układane aż do sufitu na parterze budynku przy ul. Chopina (wówczas używano zapisu: Szopena) 12/18, w dużej sali po prawej stronie od głównego wejścia. Książki niekiedy były zniszczone i zakurzone. Rozdzielano rękopisy, starodruki, mapy, czasopisma, ale i zwykłe książki, które przekazywano do Biura Katalogowania, na piętrze. Zdarzały się pozycje z ekslibrisami rodzin ziemiańskich z Pomorza, także księgozbiory podworskie. Później młodych przydzielono do poszczególnych działów biblioteki. Maria miała dyżury w Czytelni, w Dziale Inwentarzy, Prohibitów, którym kierował

kustosz Stanisław Lisowski. W BU panował początkowo porządek jak w bibliotece przedwojennej. Liczyły się kwalifikacje (a nie rekomendacje polityczne), w tym egzamin biblioteczny, początkowo przeprowadzany jeszcze na zasadach, jakie obowiązywały w II RP. W bibliotece zatrudniono pracowników dwóch kategorii. Do pierwszej należeli bibliotekarze naukowcy, mający wyższe wykształcenie (doktorat bądź magisterium), w drugiej znaleźli się bibliotekarze techniczni (bez studiów, do pracy przy inwentarzach, katalogowaniu prostych druków). Awans po trudnym egzaminie nie był automatyczny, po jego zaliczeniu nadal pozostawało się w gronie bibliotekarzy technicznych. Dyrektor Burhardt bardzo liczył na młodych, obiecywał, że po reformie zdany egzamin i magisterium zapewnią awans do pierwszej grupy lub te kategorie znikną.

Od 1 lutego 1948 r. pełniła stałe zastępstwo w Czytelni Głównej na dyżurach popołudniowych i niedzielnych, „ku zadowoleniu czytelników i przełożonych”. Uporządkowała „bibliotekę biurową” i „dział druków zastrzeżonych” (symbol nadciągających czasów stalinizmu). Burhardt chwalił jej gruntowną znajomość języków obcych, szczególnie francuskiego, ale i dobrą łacinę i niemiecki: „zamiłowanie do fachu bibliotekarskiego, solidność i powaga, punktualność, dają nadzieję, że może się wyrodzić na dobrego bibliotekarza”. Z tak wspaniałą opinią Maria przystąpiła w dniach 18 i 19 listopada 1948 r. do egzaminu kandydatów na stanowisko II kategorii państwowej służby bibliotecznej, który został zorganizowany przez Ministerstwo Oświaty. Zdała z wynikiem dobrym. Zapamiętała, że w komisji egzaminacyjnej byli Jan Baumgart i Aleksander Birkenmajer (przewodniczący komisji egzaminacyjnej). Z sentymentem wspominała pracę z Marią Mołodcówną, która zastępowała kustosza Mikołaja Dzikowskiego, kierującego działem. To dzięki jej protekcji została przyjęta do Katalogu Rzeczowego w 1949 r. Latem 1950 r. miała okazję wprowadzić w tajniki pracy Wiesława Mincera (wcześniej bibliotekarza Książnicy Miejskiej, późniejszego długoletniego kierownika Informacji Naukowej BU). Negatywnie oceniła zmiany, jakie przyniosła polityka i wpływ partii (od 1948 PZPR) na pracę w BU. W tym czasie zastępcą dyrekto-

ra Biblioteki została Maria Puciatowa, która faworyzowała pracowników – członków partii.

Maria Brykczyńska wspominała uroczystości związane z otwarciem BU przy ulicy Chopina 12 i zjazdem ZBiAP w Toruniu w 10 maja 1947 r. Przybyli znakomici goście z polskich bibliotek. Zabiegi S. Burhardta, by zjazd Zarządu Głównego ZBiAP połączyć z toruńskimi uroczystościami w BU, okazały się udane w zupełności.

W trakcie swej pracy w BU należała do Bratniej Pomocy Studenckiej UMK (1945-1948), Koła Romanistów Studentów UMK (1946-1950), była prezesem Koła w latach 1947-1950. Należała także do ZNP (od 1948), Ligi Kobiet i Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (TPPR; od 1950). Do tego ostatniego, jak wspomina jej siostra Cecylia, zapisała się za namową ojca. Maria należała także do Chóru Akademickiego w latach 1945-1948, którym kierował Klemens Krajewski, a później Jan Michał Wieczorek. Próby odbywały się na I piętrze w gmachu przy ul. Fredry 6/8, a po ich zakończeniu chórzystki spotykały się w Cukierni Akademickiej. Maria zapisała się i działała też w toruńskiej Sodalitacji Mariańskiej Akademiczek i Caritasie Academics, podobnie jak jej młodsza siostra Cecylia.

Od 1 kwietnia 1951 r. do 31 października 1955 r. pracowała w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Wówczas biblioteką kierował Adam Łysakowski. Maria początkowo pracowała w Instytucie Bibliograficznym (w 1952 r. uczestniczyła w półrocznym seminarium bibliograficznym). Jak sama stwierdziła, praca była ciężka, bo bez mieszkania w stolicy, z koniecznością dojazdów do pracy z Mińska Mazowieckiego, gdzie zatrzymała się u rodziny. Dodatkowo doszły przygotowania do napisania pracy doktorskiej, co spowodowało, że tylko zapisała się do warszawskiego koła ZBiAP, ale na działania już brakowało czasu. Od września 1953 r. do 1955 r. pracowała w Dziale Bibliografii Zawartości Czasopism. Do Biblioteki powróciła w czerwcu 1972 r., pracowała wówczas (do marca 1973) w zespole nad II Zautomatyzowanym Katalogiem książek zagranicznych (w Zakładzie Katalogów Centralnych, była kierownikiem Sekcji Automatyzacji). Podejmowała się wielu wyzwań dotyczących informacji naukowej (m.in. napisała *Pracownicy informacji naukowej*, w: *Informacja naukowa w Polsce*, pod

red. Eugeniusza Ścibora, Olsztyn 1998, s. 83-106), nowych technologii (opracowała teksty *Organizacja prac bibliotek dla celów automatyzacji na przykładzie INFONET*, Warszawa 1978; *System centralny ARKA-3*, Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej 1972, nr 3/4, s. 24-26) czy zagadnień dotyczących kształcenia bibliotekarzy (scharakteryzowała *Problemy akademickiego kształcenia bibliotekarzy w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych*, Kraków 1983).

Kontynuując swe zainteresowania z czasów studiów nawiązała w latach 1952-1955 współpracę z zespołem, którym kierował promotor jej pracy magisterskiej prof. Zygmunt Czerny (współtworzył UMK, kierował Katedrą Filologii Romańskiej na Wydziale Humanistycznym, a w latach 1948-1951 był prorektorem uczelni, od 1952 pracował w Krakowie na UJ). Prowadzono tam badania nad recepcją literatury francuskiej XIX w. w Polsce. Maria zajmowała się bibliografią tłumaczeń i przekładów Emila Zoli. W trakcie pracy w Warszawie założyła rodzinę. Jej mężem został mgr inż. Michał Brykczyński h. Gwiazdziej (jego specjalnością były maszyny rolnicze), który w wyniku szykan nie uzyskał pracy na uczelni, lecz otrzymał nakaz pracy w PGR w Połczynie Zdroju. Jego kolejne zabiegi o pracę w Olsztynie nie zakończyły się powodzeniem. Maria w Połczynie-Zdroju pracowała (2 XI 1955 – 1 XI 1958) w Dyrekcji Państwowego Uzdrawiska, jako tzw. wówczas KO, czyli „referent kulturalno-oświatowy”, i organizowała zajęcia dla kuracjuszy. O pracy w bibliotece nie było mowy. W tym czasie była prelegentem w Towarzystwie Wiedzy Powszechnej, organizowała i wygłaszała okolicznościowe prelekcje, które dotyczyły m.in. historii Pomorza Zachodniego. Maria i Michał mieli pięcioro dzieci, dwójka pierwszych urodziła się w Połczynie Zdroju: Elżbieta (ur. 4 III 1956) i Stanisław (ur. 26 VI 1957), pozostała trójka, Zofia (ur. 6 X 1960), Teresa (ur. 20 X 1962) i Katarzyna (ur. 20 II 1966), już po powrocie do Warszawy.

Do stolicy wróciła na przełomie lat 1958 i 1959. Pracowała w Dziale Informacji Naukowej i Wydawnictw Instytutu Maszyn Matematycznych PAN w Warszawie (1 VIII 1959 – 28 II 1969), w latach 1962-1963 wzięła udział w Rocznym Zaocznym Kursie Dokumentacji, prowadzonym przez Centralny Instytut Informacji Naukowo-Technicznej

i Ekonomicznej. Pracę w Instytucie opisała w artykule *Ośrodek Informacji Naukowej i Wydawnictwa w Instytucie Maszyn Matematycznych Polskiej Akademii Nauk* (tekst jej autorstwa, A. Senkowskiego, J. Klamborowskiego zamieszczono w piśmie „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” R. 7: 1962 nr 3, s. 52-58). Zdała wówczas, z oceną bardzo dobrą, egzamin dla kandydatów na stanowisko bibliotekarza dyplomowanego (2-6 XII 1963). W latach 1967-1968 pracowała nad jednym z pierwszych w Polsce systemów automatyzacji prac bibliograficznych INBI. Publikowała w „Maszynach Matematycznych”, w stałych rubrykach pisma ETO, zamieszczała informacje o elektronicznej technice obliczeniowej (w rocznikach z 1967 i 1968). Później pracowała w Bibliotece PAN w Warszawie, była kierownikiem Działu Informacji Naukowej (1 III 1969 – 31 V 1972), brała udział w XXIII Kursie Zastosowania Matematyki (13 X 1969 – 28 II 1970), jego przedmiotem było „Zastosowanie maszyn matematycznych do przetwarzania danych i zarządzania”. Od 1 czerwca 1972 r. pracowała w BN, a następnie w Bibliotece SGH (1974-1988), gdzie była kierownikiem Sekcji Automatyzacji, w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy (kierowała Działem Bibliologii – 1986-1991). Po przejściu na emeryturę nadal pracowała; w latach 1994-1997 była kierownikiem w Prywatnej Wyższej Szkole Handlowej (przy ul. Chłodnej 9, obecnie Uczelnia Łazarskiego), stworzyła tam bibliotekę naukową od podstaw (napisała *O bibliotekach szkół prywatnych słów parę*, *Bibliotekarz* 1999, nr 7/8, s. 18-20). W latach 1967-1970 była nauczycielem i konsultantem bibliografii księgarskiej w Zaocznym Technikum Księgarskim i Pomaturalnej Szkole Ekonomicznej o kierunku księgarskim w Warszawie. W 1970 r. miała już przygotowany materiał rozprawy doktorskiej pt. „Wprowadzanie zintegrowanego systemu elektronicznego przetwarzania danych do biblioteki naukowej. Założenia organizacyjne”. W dokumentacji zachował się konspekt planowanej pracy.

Od 1947 r. związana była ze ZBiAP, który od 1953 r. działa jako Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP). W latach 1974-1976 pełniła funkcję wiceprzewodniczącej Zarządu Okręgu Warszawskiego SBP, a następnie (1976-1979 oraz 1981-1997) była jego przewodniczącą. W latach osiemdziesiątych kierowała Komisją Współpracy Mię-

dzynarodowej SBP (1984-1987). Dzięki doskonałej znajomości języków francuskiego, angielskiego i niemieckiego uczestniczyła w międzynarodowych konferencjach, w kongresach IFLA, z pasją popularyzowała wiedzę o rozwoju światowego bibliotekarstwa (jej autorstwa są wspomniane już *Problemy akademickiego kształcenia bibliotekarzy w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych*). Pisała recenzje publikacji fachowych wydanych w językach angielskim i niemieckim (opublikowała je w czasopiśmie „Zagadnienia Naukoznawstwa” t. 6: 1970, z. 1, s. 134-136, z. 2, s. 131-132). Pracy w komisji poświęciła kilka artykułów, w których utrwaliła m.in. przebieg seminarium w 1985 r., wówczas gospodarzem spotkania było SBP, a organizatorem merytorycznym Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego przy współudziale Instytutu Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (M. Brykczyńska, *Seminarium polsko-angielskie nt. edukacji historycznej młodych kadr bibliotecznych, Radziejowice 20-22 05 1985 r.*, *Bibliotekarz* 1986, nr 3, s. 19-23). Była członkiem Głównej Komisji Rewizyjnej ZG SBP (1989-1993), a w latach 1997-2001 aktywnie uczestniczyła w pracach Zespołu Historyczno-Pamiętnikarskiego przy Oddziale Warszawskim SBP. Upamiętnianie sylwetek bibliotekarzy widoczne było także w jej pracach: *Moje wspomnienia o Profesor Marii Dembowskiej* (w: *Maria Dembowska w kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej, księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej*, pod red. Jadwigi Sadowskiej, Warszawa 2007, s. 147-152) czy wraz z Wiesławą Rejmer-Zaklektą biogram Zofii Krasuskiej (1928-2006) (w książce *Bibliotekarze warszawscy zmarli w latach 1997-2007*, Warszawa 2010, s. 114-125). Zainicjowała organizowane przez Okręg Warszawski SBP szkolenia, spotkania edukacyjne i elitarne Konwersatorium Bibliotekoznawcze, prowadzone w latach 1973-1979 bezpośrednio przez Zarząd Okręgu (pod opieką merytoryczną prof. dr hab. Heleny Więckowskiej), następnie przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UW. Brykczyńska wygłosiła w trakcie spotkań konwersatoryjnych referat: *Bibliotekarz przyszłości – próba modelu*, który dotyczył kształcenia kadry na potrzeby bibliotek (27 II 1974). Do zagadnienia wróciła w artykule: *Rola Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w*

kształceniu bibliotekarzy (w: *Kształcenie bibliotekarzy dla przyszłości, materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Jachranka k. Warszawy*, Warszawa 1996, s. 260-263). Podsumowała także swą działalność w SBP w stolicy, szczegółowo relacjonując działania swoje i innych członków Stowarzyszenia z tych lat: *Wspomnienia z mojej działalności w Oddziale Stołecznym SBP (1972-1997)*, *Bibliotekarz* 2018, nr 10, s. 20-25. Znalazł się tam opis osiągnięć i obchodów 70-lecia SBP – Brykczyńska wygłosiła wówczas prelekcję na temat znaczenia SBP w rozwoju bibliotekarstwa polskiego – ale też zapis trudnych czasów Stowarzyszenia w latach 80. (kryzys zaufania, zjazd wrześniowy w Poznaniu, rozłam, skrócenie kadencji władz i nadzwyczajne wybory). Czasy powstawania „Solidarności” to jej dojrzała decyzja, by zostać przewodniczącą stołecznego Okręgu SBP w latach 1981-1985, kadencji ważnej z wielu powodów. W okresie, kiedy SBP kierował dr Stefan Kubów (który nie cieszył się autorytetem wśród wszystkich członków, stąd rozłam), złamano *Statut* SBP w głosowaniu nad przystąpieniem Stowarzyszenia do PRON (Patriotycznej Rady Ocalenia Narodowego), odbyło się to na jesieni 1982 r. Wówczas to ceniony bibliotekarz prof. Józef Korpała nadesłał list otwarty do ZG SBP, w którym zaproponował wyjście SBP z tej skomplikowanej politycznie sytuacji. Brykczyńska w swym wystąpieniu także przedstawiła negatywne skutki politycznego zaangażowania SBP. Jak sama stwierdziła: „Jednak poglądy większości zebranych przeważyły i akces do PRON został zatwierdzony”, decyzję określiła, jako „szkodliwą”. Szczerze wyznała w tekście: „Uzyskałam wtedy miano »małego Dobraczyńskiego«, gdyż nie rozwiązałam Stołecznego Okręgu SBP”, chociaż wielu zacnych członków zrezygnowało, a niektórzy regularnie „zapominali” opłacać składki. W konkluzji napisała: „Piszę o tym wydarzeniu tak obszernie, aby uchronić młodych działaczy przed próbami politycznych manipulacji w SBP. Przestrzegam przed organizowaniem spotkań pod patronatem władz politycznych. Nie wszystkim jest <po drodze> z politykami”. To ważne przesłanie Marii Brykczyńskiej dotyczyć powinno nie tylko SBP, ale i innych organizacji zawodowych. W tych wspomnieniach dokończyła wątek: „Warto podkreślić fakt, że apel części wysłanników dotyczący potę-

pienia akcesji ZG do PRON nie uzyskał wymaganej statutowo większości głosów [na kolejnym zjeździe w 1989 – K.T.]. Dopiero w 1990 r. bardzo ostrożnie wyrażono krytycyzm odnośnie sprawy wstąpienia do PRON”.

W 2017 r., w roku stulecia SBP, Krajowy Zjazd Delegatów przyznał jej godność honorowego członka. W tym jubileuszowym roku, w listopadzie, w Toruniu w BU, członkowie SBP i bibliotekarze z Torunia wspominali jej zasługi dla bibliotekarstwa i SBP. Wcześniej, 29 maja 2009 r., otrzymała srebrny medal „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis” w dziedzinie bibliotekarstwa.

W latach 1952-2018 opublikowała około 40 pozycji w prasie fachowej (były to książki, artykuły, sprawozdania, zestawienia bibliograficzne). Swą pierwszą pozycję podpisała jeszcze jako Łubieńska (*Wykaz ważniejszych nabytków z zakresu nauki o książce* [z 1951], Warszawa 1952), ostatnią jej publikacją były wspomnienia wydane w 2018 r.

Często odwiedzała Toruń, m.in. była tu w trakcie Krajowego Zjazdu Delegatów SBP w Toruniu, który odbył się w maju 1986 r. Pracowała w Komisji Wyborczej. Warto wspomnieć, iż jego współorganizatorem był Ryszard Dorożyński, wówczas dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej, a jednocześnie członek Komisji Zjazdowej i Prezydium Krajowego Zjazdu Delegatów. Uczestniczył w nim także Alojzy Tujakowski, emerytowany długoletni dyrektor toruńskiej Książnicy (podczas obrad tego toruńskiego zjazdu 13 maja 1986 r. został honorowym członkiem SBP).

Maria bardzo kochała Warszawę, w której się urodziła i tak długo mieszkała, znała jej zabytki, z radością oprowadzała po niej, szczególnie po zamku w Wilanowie, była doskonałym przewodnikiem.

Zmarła 25 stycznia 2020 r. w Warszawie, uroczystości żałobne odbyły w kościele pod wezwaniem św. Huberta w Zalesiu Górnym koło Warszawy 31 stycznia, tam także została pochowana w grobie rodzinnym (obok męża Michała, zmarłego 5 lat wcześniej) na cmentarzu parafialnym.

Brykczyńska M., *Seminarium polsko-angielskie nt. edukacji historycznej młodych kadr bibliotecznych, Radziejowice 20-22 05 1985 r.*, Bibliotekarz 1986, nr 3, s. 19-23; Brykczyńska M., *Wspomnienia z mojej działalności w Oddziale Stołecznym SBP (1972-1997)*, Bibliotekarz 2018, nr 10, s. 20-25, [online]. [dostęp: 1 lipca 2020]. Dostępny w World Wide Web: http://pliki.sbp.pl/ac/Bibliotekarz_2018_10.pdf; *Kto jest kim w bibliotekarstwie i informacji naukowej*, Poradnik Bibliotekarza 1986, nr 5, wkładka s. 17; Łubieńska-Brykczyńska M., *Moja praca w Bibliotece Głównej UMK*, [w:] *Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Wspomnienia absolwentów: plon trzeciego konkursu ogłoszonego w 2011 r. przez Stowarzyszenie Absolwentów UMK*, oprac. red. I. Walczyk, Toruń 2013, s. 15-17; Łubieńska-Iwaniszewska C., *Helena Putowska (1922-2011). Okruchy wspomnień*, *ibid.*, s. 11-14; *Odeszła niezłomna obrończyni Krzyża*, [online]. [dostęp: 1 lipca 2020]. Dostępny w World Wide Web: <https://niezalezna.pl/308184-odeszla-niezlomna-obronczyni-krzyza>; *70 lat Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-1987*, oprac. W. Henzel, K. Zieliński, Warszawa 1987, s. 167, poz. 521, 1000-1001, 2291, 2336; *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszłość i teraźniejszość 1917-2017*, pod red. J. Koniecznej, Warszawa 2017, s. 144, 181, 189, 190, 205, 220, 222; *Śp. Maria z Łubieńskich Michałowa Brykczyńska (1927-2020)*, [nekrolog] Polskiego Towarzystwa Ziemiańskiego, [online]. [dostęp: 1 lipca 2020]. Dostępny w World Wide Web: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2568824046549636&id=762018023896923&comment_id=2568854839879890; Wasilewski J., *Krajowy Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*, Bibliotekarz 1986 nr 3, s. 1-10; *Zmarła Maria Brykczyńska* [nekrolog], <http://nekrologi.wyborcza.pl/0,11,,469023,Maria-Brykczy%C5%84ska-kondolencje.html>; *Zmarła Maria Brykczyńska (1927-2020), członek honorowy SBP*, [online]. [dostęp: 1 lipca 2020]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=22078>; *Zmarła Maria Helena Teresa Łubieńska-Brykczyńska* [nekrolog], [online]. [dostęp: 1 lipca 2020]. Dostępny w World Wide Web: <https://wnet.fm/2020/01/28/zmarla-maria-helena-teresa-lubienska-brykczynska/>; Archiwum Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Akta osobowe: Maria Łubieńska, sygn. k-1/17, sygn. k-2/33; Archiwum Biblioteki Narodowej, Akta osobowe: Maria Brykczyńska, sygn. 293/52; Informacje od Cecylii Iwaniszewskiej-Łubieńskiej i Magdaleny Łubieńskiej; Rozmowa z Marią Brykczyńską 19-20 IX 2017.

Katarzyna Tomkowiak (Toruń)
ORCID: 0000-0003-1872-7884